

clm

Beëindigingsregelingen veehouderij Inzicht in deelnamebereidheid

Rapport

Estelle Vermeulen en Carin Rougoor

Maatschappij

Onderzoeken

CLM-1125

Dit is een rapportage van CLM Onderzoek en Advies
September 2022
CLM-publicatienr. 1125

Opdrachtgever: Planbureau voor de Leefomgeving

Auteurs: Estelle Vermeulen en Carin Rougoor

CLM Onderzoek en Advies
Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

Postbus 62
4100 AB Culemborg

www.clm.nl
0345-470700

Beëindigingsregelingen veehouderij

Inzicht in
deelnamebereidheid

INHOUD

1. Inleiding	3
1.1 Aanleiding	3
1.2 Workshop experts	4
1.3 Opzet rapportage	4
2. Werkwijze	5
2.1 Deelnemende experts	5
2.2 Achtergrond van de bijeenkomst	5
2.3 Opzet bijeenkomst	6
3. Regelingen toen en nu	8
3.1 Regelingen in het verleden	8
3.2 Huidige regelingen	8
3.3 Deelnemers aan regelingen	9
4. Workshop – invloedsfactoren	10
4.1 Belangrijkste factoren	10
4.2 (On)duidelijkheid	11
4.3 Perspectief	11
4.4 Maatwerk	12
4.5 Tijds kader	12
4.6 Economische omstandigheden	12
4.7 Overige invloedsfactoren	13
4.8 Alternatieve beleidsopties	14

5.	Workshop - enquête	15
5.1	Algemene uitkomst van de enquête	15
5.2	Slechte vooruitzichten, 'ruimhartige' regeling	16
5.3	Goede vooruitzichten, 'basis' regeling	17
5.4	Overige discussie	18
5.5	Afsluiting	19
6.	Conclusies	20
6.1	Factoren van invloed op deelnamebeslissing	20
6.2	Onder- en bovengrenzen dieraantallen vrijwillige regelingen	20
6.3	Verbetering kans van slagen	21
Bijlagen		23
	Bijlage 1: Samenvatting beëindigingsregelingen in de veehouderij	24
	Bijlage 2: Achtergrondinformatie enquête	30

1. INLEIDING

Er is veel aandacht voor beëindigingsregelingen in de veehouderij. Het is een belangrijke pijler in het huidige en toekomstige beleid. Daarmee is het ook een belangrijk onderwerp in de emissieramingen gericht op de toekomst, zoals de Klimaat- en Energieverkenning (KEV). De overheid heeft hoge verwachtingen van deelnamebereidheid, maar is dat reëel? Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft CLM gevraagd om een workshop te organiseren, waarin deze deelnamebereidheid centraal staat. In dit hoofdstuk bespreken we de aanleiding en doelstelling van deze studie, en de gehanteerde werkwijze.

1.1 Aanleiding

Er is op dit moment veel geld voor beëindigingsregelingen beschikbaar: 1,6 miljard euro binnen de Aanpak Stikstof en 7,4 miljard euro vanuit het coalitie-akkoord. De overheid heeft de verwachting dat met vrijwillige opkoopregelingen een aanzienlijke bijdrage aan de beleidsdoelen kan worden geleverd. Maar of dit realistisch is, is niet helder. Om juiste inschattingen te kunnen maken van de effecten van beleid, zoals bijvoorbeeld binnen de Klimaat- en Energieverkenningen (KEV) gebeurt, is het heel relevant inzicht te hebben in de deelnamebereidheid onder veehouders. Hier is weinig systematisch onderzoek naar gedaan. PBL heeft een analyse gemaakt van evaluaties van dit soort regelingen in het verleden, om hiervan te leren voor de toekomst. Echter, deze cijfers kunnen niet zomaar worden geëxtrapoleerd naar de toekomst. Zo is de economische en beleidsmatige situatie anders en hebben veehouders die willen stoppen mogelijk al deelgenomen aan voorgaande regelingen. Daarom heeft PBL aan CLM gevraagd een workshop met experts te organiseren over dit onderwerp.

1.2 Workshop experts

PBL heeft CLM gevraagd een expertbijeenkomst te organiseren. Het doel van deze bijeenkomst is inzicht te krijgen hoe de experts denken over de volgende vragen:

- Wat zijn belangrijke en minder belangrijke factoren die de deelnamebeslissing aan beëindigingsregelingen voor de veehouderij (melkvee en varkens) beïnvloeden?
- Wat zijn richting 2030 onder- en bovengrenzen van dieraantallen die onder vrijwillige regelingen vallen?

1.3 Opzet rapportage

Deze rapportage bespreekt de opzet en werkwijze (in hoofdstuk 2), achtergrondinformatie over regelingen in het verleden (hoofdstuk 3), uitwerking en analyse van deze bijeenkomst (in hoofdstuk 4), resultaten van een korte enquête (hoofdstuk 5) en conclusies (hoofdstuk 6).

A close-up photograph of several piglets. The piglets are light pink with some darker spots. They are looking towards the camera. The background is slightly blurred, showing more piglets and what appears to be a wooden floor or bedding.

2. WERKWIJZE

Op 6 juli 2022 is een expertbijeenkomst over beëindigingsregelingen georganiseerd. De bijeenkomst was fysiek in Driebergen, waarbij twee deelnemers digitaal aansloten. Dit hoofdstuk bespreekt de opzet van de bijeenkomst.

2.1 Deelnemende experts

De doelstelling was om een groep experts te betrekken met kennis over (de eerdere uitwerking van) beëindigingsregelingen vanuit verschillende achtergronden (een mix tussen meer praktijk- en onderzoekskennis), om zo een breed gedragen beeld te krijgen over de factoren die van belang zijn voor aankomende beëindigingsregelingen. Daarom zijn circa 20 personen met uiteenlopende achtergronden in de melkvee- en varkenshouderij benaderd, waarvan 10 experts hebben deelgenomen aan de workshop. De deelnemers blijven anoniem en zijn in de volgende categorieën in te delen:

- Agrarisch adviseur (4x)
- Agrarisch onderzoeker/adviseur (1x)
- Universitair agrarisch onderzoeker (1x)
- Adviseur agri-food (1x)
- Overheid (1x provincie, 1x landelijk)
- Agrarische belangenbehartiging (1x)

Daarnaast waren Daan Boezeman en Emma van der Zanden van PBL, en Carin Rougoor en Estelle Vermeulen van CLM aanwezig, om de bijeenkomst te leiden. Als voorbereiding op de bijeenkomst is de deelnemers een samenvatting gestuurd, van ervaringen met beëindigingsregelingen in het verleden. Deze informatie is ook in bijlage 1 in deze rapportage opgenomen

2.2 Achtergrond van de bijeenkomst

De expertbijeenkomst verliep constructief. PBL benadrukte bij de start van de bijeenkomst dat het onderzoek en de workshop een initiatief van PBL zijn, vanwege de centrale rol van opkoopregelingen in het landbouwbeleid. Onder een aantal deelnemers heerste het gevoel dat reductie van de veestapel het

doel is en niet zozeer stikstofreductie. Sommigen voelden zich niet gehoord in de input die ze eerder in het beleidsproces hebben geprobeerd te leveren, rondom deze vraagstukken. Ondanks de voor een aantal deelnemers dubbele gevoelens, waren de discussies vruchtbaar en was de bijeenkomst geslaagd.

2.3 Opzet bijeenkomst

De bijeenkomst begon met een toelichting op het doel van de ochtend door PBL en CLM en een korte voorstelronde. Daarna lichtte PBL de studie naar evaluaties van beëindigingsregelingen uit het verleden toe. Uit dat onderzoek kwamen factoren naar voren die van invloed zijn op het besluit om deel te nemen. Dit was de basis voor een groepsdiscussie over deze factoren: herkenden de deelnemers deze factoren? Welke aspecten spelen volgens hen de grootste rol bij deelnamebereidheid en is dit anders in de melkveesector ten opzichte van de varkenssector? Dit werd gedaan met behulp van de figuur zoals deze wordt toegelicht in hoofdstuk 3. Ook is ingegaan op overige factoren die de deelnemers van invloed achten, maar die niet in de figuur staan.

In het tweede deel van de ochtend presenteerde CLM een aantal scenario's rond een theoretische toekomstige opkoopregeling op basis waarvan de deelnemers gevraagd werd de deelnamebereidheid onder boeren in te schatten. De scenario's maken onderscheid in:

- Economische omstandigheden:
 - › Goede vooruitzichten, op of boven het langjarig gemiddelde.
 - › Slechte vooruitzichten, onder het langjarig gemiddelde.
- Beleidsmatige omstandigheden (derogatie, mestwetgeving, emissie-eisen aan stallen, stikstofreductie):
 - › Vooruitzichten dat het beleid niet strikter wordt dan het huidige beleid, inclusief de op dit moment reeds vastgelegde beleidswijzigingen voor de komende jaren. Dit duiden we in het vervolg van deze rapportage aan als (voor de boer) 'goede beleidsmatige omstandigheden'.
 - › Vooruitzichten met strikter beleid. In het vervolg duiden we dit aan als (voor de boer) 'slechte beleidsmatige omstandigheden'.
- Voorwaarden of modaliteit van de regeling:
 - › Basis: 65% van de actuele waarde van de activa + sloopkosten.
 - › Ruimhartig: 100% van de actuele waarde van de activa + 20% premie + sloopkosten + sociale kosten.

De deelnemers werd gevraagd om, voor zowel melkvee als varkens, een inschatting te geven van het percentage dieren dat er in 2030 minder zal zijn onder de twee meest extreme scenario's:

1. Goede economische en beleidsmatige omstandigheden in combinatie met een basisregeling (laagste verwachte deelnamebereidheid);
2. Slechte economische en beleidsmatige omstandigheden in combinatie met een 'ruimhartige' regeling (hoogste verwachte deelnamebereidheid).

De deelnemers kregen hierbij een document met bovenstaande toelichting, achtergrondinformatie over de omvang van de melkvee- en varkenssector en de ontwikkeling en spreiding in het bedrijfsinkomen van beide sectoren (zie bijlage 2). De enquête werd individueel online via SurveyMonkey afgenomen, waardoor deelnemers elkaar niet konden beïnvloeden. Na het invullen van de enquête is per scenario een groepsdiscussie gehouden over de resultaten: wat zijn de inschattingen en waarom? Waarover bestaat consensus en waarover juist niet? Blijft iedereen bij de eigen inschatting tijdens de discussie?

Van de bijeenkomst is een gedetailleerd gespreksverslag gemaakt, Dit is voorgelegd aan de betrokken experts en dient als basis voor de analyse in de volgende hoofdstukken.

3. REGELINGEN TOEN EN NU

In dit hoofdstuk bespreken we informatie die PBL op een rij heeft gezet, over regelingen in het verleden en de ervaringen die ermee zijn opgedaan.

3.1 Regelingen in het verleden

Beëindigingsregelingen worden al tientallen jaren ingezet, maar er blijkt relatief weinig systematische kennis over te zijn. Het PBL is mede daarom op eigen initiatief een project gestart om de resultaten van de beëindigingsregelingen in de afgelopen 25 jaar te evalueren.

Bij beëindigingsregelingen in het verleden werd steeds een vast patroon gezien:

- De regeling werd aangekondigd
- De media gaven aan dat er veel animo voor is
- De selectiecriteria voor deelname en een deelnameplafond werden aangekondigd
- Deelnemers trokken zich vaak terug: 25-50% voor de grotere regelingen, bij kleinere soms nog meer.

Het maximumbudget van een regeling is nog nooit uitgeput geweest.

3.2 Huidige regelingen

De regelingen die nu opengesteld worden, zijn groter dan die in het verleden. In het verleden was een beëindigingsregeling vaak een sluitstuk van een beleidsmix, nu is dit eerder een startpunt. Daarbij zijn nu de volgende aspecten naar verwachting van invloed op de deelnamebereidheid:

- Regelingen waren in het verleden open tijdens slechte markt-omstandigheden, terwijl deze momenteel relatief goed zijn;
- Beëindiging van veehouderijtakken binnen een bedrijf heeft in het verleden geleid tot verdere specialisatie van bedrijven, omdat een deeltak werd afgestoten.
- Gelijktijdige aanscherping van het agro-milieubeleid (productierechten, aanscherping van mestregelingen en druk op economisch vooruitzicht), maakt dat het beleidskader nu anders is.

- Succesvolle regelingen in verleden hebben het perspectief van de resterende bedrijven verbeterd.
- De aankondiging van grote fondsen voedt de verwachtingen van boeren en kan tot afwachten leiden.

3.3 Deelnemers aan regelingen

Er zijn grofweg 3 typen deelnemers aan beëindigingsregelingen te onderscheiden:

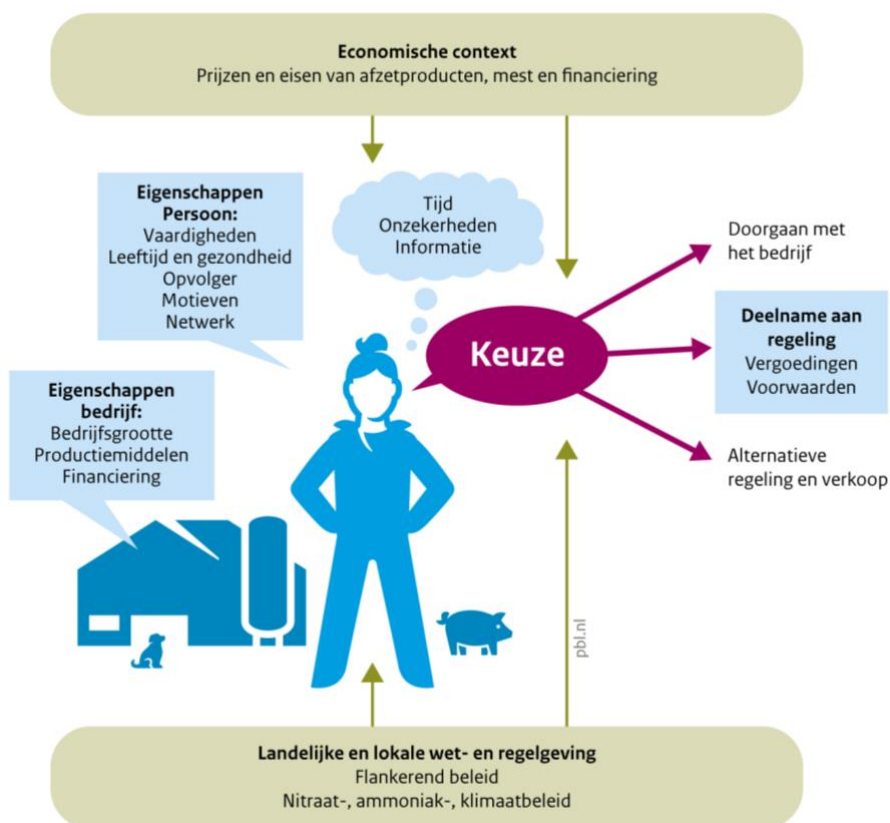
- Bedrijven in financieel zwaar weer.
- Bedrijven met een ouder bedrijfshoofd zonder opvolger.
- Ondernemers die alternatieve ontwikkelkansen zien.

Deelnemers werven wordt steeds lastiger en kostbaarder. Gemiddeld kleinere bedrijven, met een ouder bedrijfshoofd, namen in het verleden al deel. Deelname aan latere deelnemeronden is mede daarom veelal lager.

Stoppen is voor boeren een moeilijke beslissing. Er zijn verschillende factoren van invloed op het besluit om deel te nemen aan een beëindigingsregeling. Intern spelen de eigenschappen van de veehouder als persoon en die van het

bedrijf een rol. Extern hebben de economische context en landelijke en lokale wet- en regelgeving invloed op het besluit al of niet deel te nemen. Daarnaast spelen tijd, onzekerheid en informatie een rol bij de besluitvorming. De figuur hiernaast vormde het startpunt van de workshop.

Factoren van invloed op besluit aan een beëindigingsregeling deel te nemen

Bron: PBL

4. WORKSHOP – INVLOEDS-FACTOREN

In dit hoofdstuk bespreken we de belangrijkste invloedsfactoren, die bepalen of een veehouder al dan niet meedoet aan een beëindigingsregeling, zoals deze zijn benoemd door de experts in de workshop.

4.1 Belangrijkste factoren

De deelnemers werd gevraagd aan te geven welke factoren, volgens hen, het meest bepalend zijn in de keuze van een veehouder, om al dan niet in te schrijven op een bedrijfsbeëindigingsregeling. Factoren die door de deelnemers werden benoemd, waren in willekeurige volgorde: (on)duidelijkheid, eigenschappen van de persoon en wet- en regelgeving. Voor varkens werd de economische context ook als belangrijk beoordeeld, bij melkvee lijkt dit minder te spelen. Een aantal experts ziet in de praktijk dat varkenshouders de keuze meer om economische redenen maken en dat melkveehouders meer sociaal-emotionele beweegredenen hebben. De universitair agrarisch onderzoeker wees erop dat veel boeren hun bedrijf doorzetten, terwijl ze jarenlang lage inkomsten hebben. De 30 tot 40% bedrijven die het best presteren, kunnen zijns inziens nooit opgekocht worden.

Aspecten die de deelnemers niet in de figuur herkenden maar die wel werden benoemd zijn:

1. Perspectief voor de boer.
2. Problematiek om als veehouder met alle betrokken overheidsniveaus (landelijk en regionaal) te overleggen en overeenstemming te bereiken (zeker onder tijdsdruk).
3. Behoefte aan maatwerk.
4. Invulling van de regeling.
5. Staatssteunregels
6. Waardering van de gebouwen en fiscale regels.

Deels vormen deze aspecten onderdelen van de factoren zoals deze in figuur 2 zijn weergegeven. De punten 3 t/m 6 zijn in feite nadere uitwerkingen van de regeling.

De eigenschappen van het bedrijf (zoals bedrijfsgrootte, productiemiddelen en financiering) werden niet genoemd in de discussie. Maar het 'perspectief voor de boer' is wel genoemd, en dit zal in praktijk een resultante/combinatie zijn van de opzet van de regeling, de economische context en de eigenschappen van het bedrijf.

In onderstaande paragrafen worden per factor de discussies besproken.

4.2 (On)duidelijkheid

Duidelijkheid, en het ontbreken daarvan, is een veelbesproken punt. Er is behoefte aan duidelijk beleid.

Agrarisch adviseurs noemen onzekere factoren in de regeling en het (toekomstig) beleid als belangrijke factoren. Onduidelijkheid binnen het beleid zoals (toekomstige) eisen rondom natuurinclusiviteit en grondgebondenheid, houdt mensen nu tegen om deel te nemen. Veehouders melden zich door deze onzekerheden soms aan voor zowel een vergunningsaanvraag als voor een beëindigingsregeling, zodat ze in een latere fase hier nog een keuze tussen kunnen maken. Ook het tijds kader, in relatie tot ander beleid, wordt als bepalend gezien.

Ook rondom de procedures is behoefte aan duidelijkheid. Het benodigde overleg met verschillende overheidsniveaus schrikt boeren af (zie punt 2 hierboven). De agrarisch adviseurs noemen de behoefte aan een soort tussenpersoon tussen boeren en de overheid. Bij voorkeur iemand met mandaat, die lijntjes heeft met alle relevante overheden en tegelijk bij de boer aan de keukentafel kan zitten. Boeren zien zelf vaak door de bomen het bos niet meer en ook het gevoel van wantrouwen richting de overheid speelt hierbij een rol.

Een agri-food adviseur wijst op de positie van de banken. Banken hebben een wettelijke zorgplicht, maar op dit moment worden veel aanvragen niet in behandeling genomen, vanwege de 'dynamiek' in het beleid van de Rijksoverheid.

4.3 Perspectief

Er is consensus over het grote belang van perspectief. Dit geldt zowel voor (potentiële) stoppers, als voor boeren die hun bedrijf willen voortzetten. Voor stoppers is het van belang te weten wat nog toegestaan is aan agrarische

activiteiten, op de plek waar ze wonen. Ze voelen zich verbonden met hun locatie en met hun manier van leven. Mogelijkheden om (extra) inkomsten te genereren, als de veehouderij(tak) wordt beëindigd, zijn belangrijk. Een belangrijke kanttekening die daarbij genoemd wordt, is dat een perspectief zonder dieren effect heeft op de vergunning en het bestemmingsplan. Voor de intensieve veehouderij geldt dat als er geen dieren meer zijn, een boer met zijn gezin niet meer in de bedrijfswoning mag blijven wonen; dat kan ook een belemmering zijn.

4.4 Maatwerk

De deelnemers zijn het erover eens dat de mogelijkheid voor maatwerk binnen beëindigingsregelingen nu ontbreekt. Dit maakt dat bedrijven uiteindelijk afhaken en toch niet meedoen aan de regeling. Hierbij gaat het bijvoorbeeld over de mogelijkheden om - op dezelfde locatie - nieuwe activiteiten te ontwikkelen. In het algemeen is er een groot verschil tussen de wensen en behoeften van een bedrijf aan het einde van de bedrijfscyclus en boeren die hun bedrijf willen voortzetten. Meer specifiek: er zijn bijvoorbeeld (melk)veehouders die niet per direct op hun 65^e willen stoppen, maar langzaam willen afbouwen. Dit past nu vaak niet in een regeling.

4.5 Tijds kader

Hierop aansluitend wordt ook een ruimer tijds kader genoemd. Het onder tijdsdruk nemen van beslissingen draagt niet bij aan succes. Bij bedrijven in de intensieve veehouderij, die net een nieuwe productieronde zijn gestart en/of contracten hebben afgesloten, kan ook meer tijd nodig zijn.

4.6 Economische omstandigheden

Door de aanwezige experts werden, met name voor de varkenshouderij, de economische omstandigheden als erg belangrijk ervaren. De agrarisch adviseurs, die werkzaam zijn in de varkenssector, bevestigen dat varkenshouders rationeler en meer financieel gebonden zijn aan hun bedrijf. Melkveehouders zijn meer sociaal-emotioneel gebonden.

Voor veehouders die door willen gaan met hun bedrijf zijn de marktvooruitzichten belangrijk. Momenteel zijn die voor zowel de melkvee- als de varkenshouderij gunstig. Het mogelijk vervallen van derogatie kan wel een grote impact hebben op specifieke bedrijven.

De economische omstandigheden zijn erg volatiel, met name voor de varkenshouderij. Ook tussen bedrijven is de spreiding van het inkomen in de varkenshouderij groter dan in de melkveehouderij. Dit kan grote invloed

hebben op de bereidheid om deel te nemen aan een beëindigingsregeling. Door de experts werd verwezen naar de Subsidieregeling Sanering Varkenshouderijen: tijdens de inschrijving waren de economische omstandigheden ongunstig, maar dit verbeterde later, waardoor boeren zich weer terugtrokken. Vooral met een oude stal is het financieel aantrekkelijk om bij goede marktprijzen een paar productierondes langer door te gaan. De stallen zijn grotendeels afgeschreven en vormen dus geen kostenpost meer, terwijl de opbrengsten voor de varkens goed zijn. Daar komt bij dat voor een oude stal minder wordt betaald bij een beëindigingsregeling, dan voor een nieuwe stal. Het vermogen van een varkenshouderij zit vooral in gebouwen, terwijl dit bij melkveehouders meer de grond is. Grond heeft een veel constantere waarde dan gebouwen. Dit maakt dat de leeftijd van de gebouwen van grote invloed is op de uiteindelijke opkoopwaarde van een varkensbedrijf, terwijl dit minder van invloed is bij opkoop van een melkveebedrijf, inclusief de grond.

4.7 Overige invloedsfactoren

Een aantal deelnemers (overheid, agrarisch onderzoeker/adviseur) noemt dat het verplaatsen van bedrijven de kans vergroot om het aantal bedrijven te verminderen in specifieke gebieden. Stoppende bedrijven, op grotere afstand van kwetsbare natuur, kunnen als ruimte dienen voor verplaatsende bedrijven dichtbij kwetsbare natuur ('schuifruimte'). Vanuit het Rijk is daar momenteel weinig animo voor. Ook wettelijk gezien is dit complex, aangezien bij het verplaatsen andere richtlijnen voor staatssteun van toepassing zijn. Binnen nieuwe regelingen moet de ondernemer die geld geboden wordt, tekenen dat geen veehouderij-activiteiten meer zullen worden uitgevoerd, op de betreffende locatie en door hem, waardoor verplaatsing geen optie is. Daarnaast benoemt een agrarisch adviseur dat verplaatsen altijd geld kost, doordat op de nieuwe locatie meer geld nodig is dan de verkoop van het bedrijf opbrengt.

De fiscale (on)gunstigheid is ook onderwerp van gesprek. Bij uitkoop moet een boer nu direct afrekenen met de fiscus, wat financieel vaak zeer onaantrekkelijk is. Een route via structuurbeleid, gericht op de lange termijn, met onder andere de mogelijkheid voor verplaatsing, lijkt kansrijker, volgens een agrarisch adviseur. Een beroepsverbod is heel definitief, en geeft geen langetermijnperspectief. Dit punt van aandacht wordt voor zowel de melkvee- als de varkenshouderij genoemd.

4.8 Alternatieve beleidsopties

Het, als overheid, marktconform opkopen van productierechten, wordt door een agrarisch onderzoeker/adviseur als optie genoemd om bedrijfsbeëindiging te kunnen vermijden. Een agrarisch adviseur noemt daarbij dat collega-boeren vaak meer betalen voor rechten dan de overheid. Een programmamanager van de overheid geeft aan dat de stikstofopgave locatieafhankelijk is en dit daarom minder passend is. De agrarisch onderzoeker/adviseur verwacht dat hogere eisen nabij Natura2000gebieden, bijvoorbeeld op het vlak van bemesting, dit proces 'natuurlijk' kunnen sturen: bedrijven nabij deze gebieden, zullen mogelijk verplaatsen naar gebieden met lagere eisen en daardoor vindt minder stikstofdepositie plaats op kritische gebieden. Kanttekening daarbij is dat productierechten vrij verhandelbaar zijn en zo terug kunnen komen op een locatie nabij natuurgebieden.

Een vergelijkbare situatie kan ontstaan bij sectoren zonder productierechten: een bedrijf dat stopt, kan op een andere locatie weer verder gaan.

5. WORKSHOP - ENQUÊTE

De deelnemers is gevraagd om - voor de onderstaande vier scenario's - een inschatting te maken van het percentage dieren dat er in 2030 naar verwachting minder zal zijn als gevolg van de beëindigingsregelingen:

1. Melkveehouderij: goede economische en beleidsmatige vooruitzichten in combinatie met een basisregeling.
2. Melkveehouderij: slechte economische en beleidsmatige vooruitzichten in combinatie met een "ruimhartige" regeling.
3. Varkenshouderij: goede vooruitzichten met een basisregeling.
4. Varkenshouderij: slechte vooruitzichten in combinatie met een 'ruimhartige' regeling.

5.1 Algemene uitkomst van de enquête

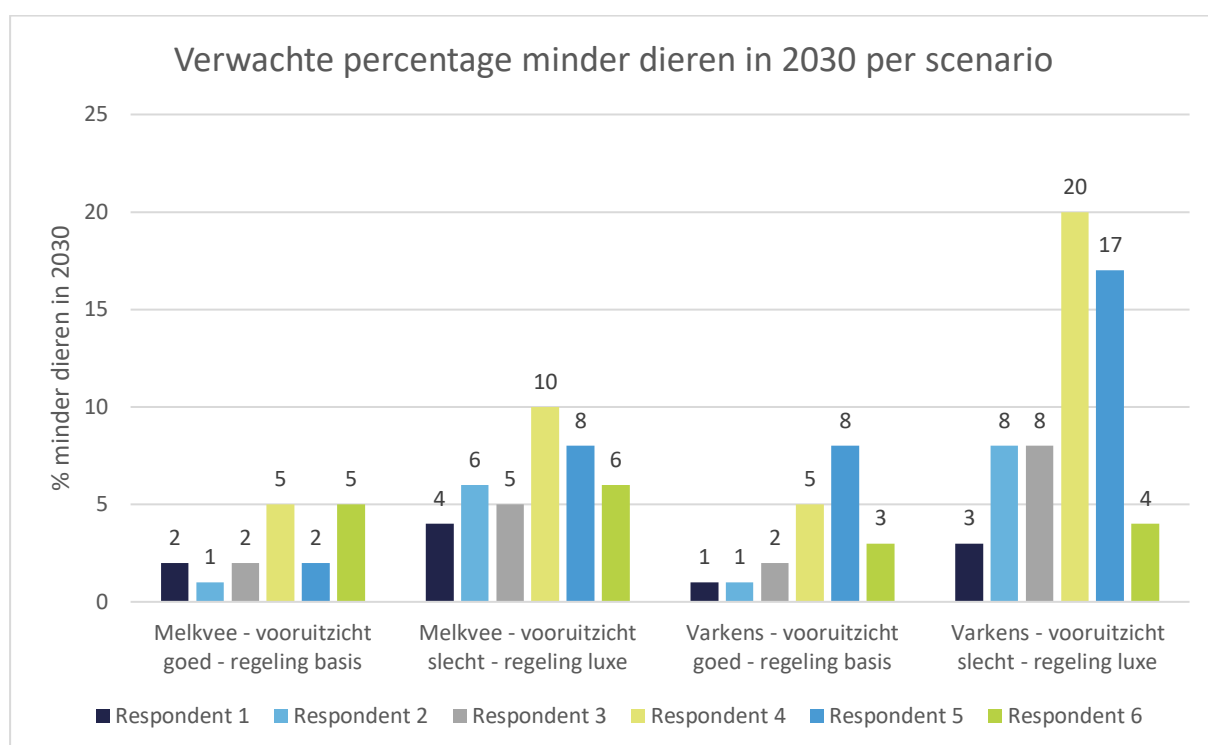
Niet iedereen wilde de enquête invullen. Argumenten die hierbij genoemd werden zijn dat de scenario's niet realistisch zouden zijn, twijfel aan het doel ('het lijkt een open deur') en dat de uitkomst volledig afhangt van de details van de regeling en zo dus niet in te schatten zijn. Een agri-food adviseur uitte zijn zorgen dat vaak alleen de kernboodschap van een rapport hogerop terecht komt. Zijns inziens moet de kernboodschap geen getal en ook geen bandbreedte zijn, maar de boodschap dat de uiteindelijke effectiviteit van beëindigingsregelingen vooral door de uitwerking op detailniveau wordt bepaald. De cijfers in dit hoofdstuk zijn dus niet bruikbaar als definitieve, kwantitatieve inschatting van de deelnamebereidheid van boeren aan beëindigingsregelingen. De enquête was bedoeld als opmaat voor discussie. Met name de verschillen tussen sectoren en tussen beleidsopties gaf stof voor discussie. Waarom wordt dit anders ingeschat dan dat? Etc. Op deze manier worden de onderliggende invloedsfactoren scherper benoemd.

Uiteindelijk hebben zes van de tien deelnemers de enquête ingevuld. De uitkomsten daarvan zijn weergegeven in Tabel 1 en Figuur 2. Ze geven het totaal aantal dieren in alle jaren tot 2030.

In onderstaande paragrafen worden de resultaten uit de tabel en grafiek besproken.

Tabel 1 Verwachte percentage minder dieren in totaal in 2030 per scenario – uitkomsten enquête onder 6 deelnemers

	1. Melkvee Vooruitzicht goed Regeling basis	2. Melkvee Vooruitzicht slecht Regeling ruim	3. Varkens Vooruitzicht goed Regeling basis	4. Varkens Vooruitzicht slecht Regeling ruim
Gemiddeld	2,8%	6,5%	3,3%	10,0%
Min	1	4	1	3
Max	5	10	8	20
Mediaan	2,0	6,0	2,5	8,0

Figuur 2 Verwachte percentage minder dieren in 2030 per scenario – per respondent¹

5.2 Slechte vooruitzichten, 'ruimhartige' regeling

Zoals verwacht, voorzien de respondenten een hogere deelnamebereidheid in de scenario's met slechte economische en beleidsmatige vooruitzichten in combinatie met een 'ruimhartige' regeling. Daarbinnen schatten de meeste

¹ Respondent 1 had aanvankelijk percentages van 5 – 20 – 3 – 15% voor resp. scenario 1 t/m 4 aangegeven. Na afloop liet hij weten dat hij hier naarmate de discussie vorderde op terug was gekomen. De later door hem doorgegeven percentages zijn in onderstaande tabel en grafiek verwerkt.

respondenten in dat er onder die omstandigheden meer varkens (10% in een range van 3-20%) zullen verdwijnen dan melkvee (6,5% in een range van 4-10%). Dit sluit aan bij het eerdergenoemde punt dat economische omstandigheden met name voor de varkenshouderij een grote rol spelen.

Een programmamanager van de overheid geeft aan dat als alle 55-plussers meedoen aan de opkoopregelingen, er 12% minder koeien zullen zijn in 2030. Dit acht hij niet waarschijnlijk. Ook rekent hij voor dat 5% van de koeien al 1200 bedrijven is.

De universitair agrarisch onderzoeker verwijst naar een onderzoek dat door WUR is uitgevoerd voor Friesland Campina², om aan te geven dat zonder bedrijfsbeëindigingsregeling het aantal bedrijven ook zal dalen. In een basisscenario in het rapport neemt het aantal melkveebedrijven in 2030 af met 33% afgenomen ten opzichte van 2020. Ze verwachten echter dat het aantal koeien per bedrijf zal stijgen van zo'n 101 naar 139. Dit komt neer op een daling van 1,8% van het aantal melkkoeien (1.500.052 in 2020 en 1.473.400 in 2030). Een deel van de veehouders zal dus sowieso stoppen de komende jaren., maar zonder bedrijfsbeëindigingsregeling zullen de fosfaatrechten door andere bedrijven worden opgekocht.

Voor de varkenshouderij lijken de procentuele verschillen tussen de twee scenario's iets groter dan voor de melkveehouderij. Volgens de experts speelt hier doorheen dat voor varkenshouders de economische aspecten een grotere rol spelen in de besluitvorming dan voor melkveehouders. Melkveehouders laten zich meer leiden door sociaal-emotionele factoren, onafhankelijk van de invulling van de regeling.

5.3 Goede vooruitzichten, 'basis' regeling

Bij goede economische en beleidsmatige vooruitzichten in combinatie met een 'basisregeling' verwachten de respondenten een lagere reductie in het aantal dieren: gemiddeld 2,8% van het melkvee (in een range van 1-5%) en 3,3% van de varkens (in een range van 1-8%). Onder deze omstandigheden verwachten 5 van de respondenten niet dat er een groter aandeel varkens dan koeien zal worden opgekocht: het verschil van 0,5% meer wordt veroorzaakt door respondent 5. De verschillen in zijn dus klein.

² <https://www.frieslandcampina.com/nl/news/wageningen-university-research-publiceert-onderzoek-naar-toekomst-nederlandse-melkveehouderij/>

Er is consensus onder de experts over een laag deelnamepercentage. Een agrarisch onderzoeker/adviseur wijst erop dat een daling van het aantal dieren met 1% al de autonome ontwikkeling binnen de melkveehouderij is en een effect is van productiestijging per koe. Daarvoor zou gecorrigeerd moeten worden in de uiteindelijke voorspelling.

Voor varkens ligt het ingeschatte percentage met 3,7% lager dan het deelnemerspercentage van de Subsidieregeling Sanering Varkenshouderijen. Dat die regeling al geweest is heeft volgens de experts invloed op het lager ingeschatte deelnemerspercentage. Naar aanleiding van de discussie stelde een van de deelnemers zijn inschatting naar beneden bij. Met name het argument dat de structuur van de varkensbedrijven zodanig is dat weinig bedrijven op basis van een regeling zullen stoppen, was hiervoor doorslaggevend. Aangegeven werd dat een combinatie met een Ruimte voor Ruimte regeling de deelnamebereidheid mogelijk kan vergroten.

5.4 Overige discussie

Het verwachte tijdspad van de theoretische regeling was aanleiding voor discussie. De agri-food adviseur verwacht niet dat de transitie in het buitengebied *in enkele jaren te realiseren* is. Hij schat in dat opkoop minder kosteneffectief is dan investeren in emissiereductie. Oftewel; investering in emissiearme technieken is per kg emissiereductie goedkoper dan het opkopen van het bedrijf. Ook benadrukt hij het belang van het betrekken van andere opgaves (biodiversiteit, extensievere melkveehouderij, verdroging, klimaat). Hij adviseert de transitie nauwgezet te monitoren en indien nodig bij te sturen om de doelen te bereiken en het risico op onbedoelde averechtse effecten te beperken. Hij verwijst naar het succes van de combinatie opkopen en Ruimte voor Ruimte begin deze eeuw.

Het al dan niet *verkopen van de grond* van een veehouder komt uitgebreid aan bod. De meeste melkveehouders zullen dit naar verwachting van de experts niet willen, aangezien dit hun pensioenverzekering is. Ook hebben zij het beeld dat boeren liever aan collega-boeren verkopen dan aan de overheid. De programmamanager van de overheid geeft aan dat het gebruiken van overheidsgeld voor grondtransacties in Brussel erg lastig ligt. Daarom is het advies grond buiten de beëindigingsregelingen te houden. Er is nu voor gekozen om in het beleid grondverkoop wel mogelijk te maken, maar niet verplicht te stellen.

De deelnemers uiten daarnaast hun *zorgen of het alternatief na verkoop of verpachten van grond wel een verbetering is*. Een veehouder die zijn stallen

en vee kwijt is en zijn grond niet zelf wil gaan bewerken, zal de grond waarschijnlijk verhuren aan de hoogste bidder. Dat maakt het aannemelijk dat er intensieve teelten op zullen komen, die niet per definitie beter zijn voor een naastgelegen natuurgebied. De agrarisch onderzoeker/adviseur suggereert dat er voorwaarden gesteld zouden moeten worden aan de grond die vrijkomt.

5.5 Afsluiting

Meerdere deelnemers uiten tijdens de afsluiting (nogmaals) hun zorgen. De belangrijkste punten zijn:

- De uitvoerbaarheid van de complexe regelingen;
- De behoefte aan maatwerk in plaats van generieke maatregelen;
- Het gebrek aan perspectief en duidelijkheid;
- Het wensdenken in het beleid, in combinatie met een kort tijdsbestek;
- Het beeld dat de focus lijkt te liggen op zoveel mogelijk bedrijven uitkopen;
- De polarisatie in de samenleving.

6. CONCLUSIES

Het doel van de expertbijeenkomst was een antwoord te vinden op de vragen: Wat zijn belangrijke en minder belangrijke factoren die deelnamebeslissing aan beëindigingsregelingen voor de veehouderij (melkvee en varkens) beïnvloeden?

Wat zijn richting 2030 onder- en bovengrenzen van dieraantallen die onder vrijwillige regelingen vallen?

In dit hoofdstuk worden de antwoorden op deze vragen besproken en vatten we andere belangrijke zaken die in de workshop naar voren kwamen samen.

6.1 Factoren van invloed op deelnamebeslissing

De experts noemden voor zowel de melkvee- als de varkenshouderij de eigenschappen van de persoon, wet- en regelgeving en onzekerheid als *meest bepalende factoren* ten aanzien van de deelnamebeslissing aan beëindigingsregelingen. Voor varkens werd daarnaast ook de economische context genoemd als belangrijke factor.

Daarnaast hebben de deelnemers met, in hun ogen, aanvullende factoren en aanscherpingen van de literatuurstudie benoemd. Zij noemden daarbij perspectief voor de boer, problematiek om als veehouder met alle betrokken overheidslagen (landelijk en regionaal) te overleggen en overeenstemming te bereiken (zeker onder tijdsdruk), behoefte aan maatwerk, invulling van de regeling, staatssteunregels, waardering voor de gebouwen en fiscale regels.

De eigenschappen van het bedrijf (bedrijfsomvang, productiemiddelen, financiering) werden niet specifiek genoemd in de discussie, behalve in meer algemene zin.

6.2 Onder- en bovengrenzen dieraantallen vrijwillige regelingen

Onder goede economische en beleidsmatige vooruitzichten, gecombineerd met een 'basis'regeling, verwachten zes respondenten unaniem een relatief lage vrijwillige deelnamebereidheid. Enkele experts hebben de enquête niet ingevuld, omdat, zo gaf men aan, de deelnamebereidheid o.a. sterk afhangt van de details binnen de regeling. De experts die wel de enquête hebben

ingevuld, spreken de verwachting uit dat de regelingen kunnen leiden tot een daling van het aantal melkkoeien in 2030 van 1 tot 5% (gemiddeld 2,8%). Voor varkens wordt een iets grotere krimp verwacht, in de range van 1 tot 8% (gemiddeld 3,3%). De experts benadrukten dat deze cijfers hooguit een richting weergeven. De absolute waarde van de percentages is beperkt.

Onder slechte economische en beleidsmatige vooruitzichten, gecombineerd met een 'ruimhartige' regeling, verwachten de respondenten een wat hogere vrijwillige deelnamebereidheid. Voor melkvee kwam de schatting gemiddeld uit op 6,5% minder dieren in 2030, in een range van 4-10%. Voor varkens was dit gemiddeld hoger met 10,0% in een range van 3-20%.

De experts gaven aan te verwachten dat de deelnamebereidheid onder varkenshouders groter zal zijn dan onder melkveehouders, omdat varkenshouders rationeler en meer financieel gebonden zijn aan hun bedrijf. Melkveehouders zijn meer sociaal-emotioneel gebonden.

De experts verwachtten voor geen van de scenario's, ook niet die met slechte vooruitzichten en een 'ruimhartige' regeling, dat 30%³ reductie van de veestapel wordt gehaald. Momenteel (juli 2022) zijn de economische vooruitzichten goed. Daarnaast voelen veel boeren wantrouwen jegens de overheid.

6.3 Verbetering kans van slagen

Tijdens de workshop kwamen veel punten naar voren die naar de mening van de experts van belang zijn voor het al dan niet laten slagen van beëindigingsregelingen. Hieronder worden deze punten samengevat:

- Er moet duidelijk zijn wat het perspectief is voor de stoppers: wat mag er nog op de locatie aan (agrarische) activiteiten plaatsvinden? Waar kunnen nieuwe inkomsten uit gegenereerd worden? Wat is het effect op de vergunning en het bestemmingsplan als de dieren van het bedrijf verdwijnen?

³ Tiktak e.a. (2021) hebben op verzoek van het ministerie van Financiën en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit twee door ambtenaren geformuleerde beleidspakketten doorgerekend waarbij 30% van de bedrijven zou worden opgekocht. Dit is gebaseerd op de verwachting dat in 10 jaar tijd door autonome ontwikkelingen het aantal melkveebedrijven met 30% zal afnemen. Deze bedrijven zouden moeten worden 'verleid' om mee te doen aan een beëindigingsregeling. Tiktak e.a. (2021) Quickscan van twee beleidspakketten voor het vervolg van de structurele aanpak stikstof. PBL

- Er moet duidelijkheid komen over de eisen en het tijds kader, ook in relatie tot ander beleid. Een tussenpersoon die lijntjes met de overheden heeft en bij de boer aan tafel zit kan daarbij van meerwaarde zijn. Deze persoon kan de drempel voor een boer verlagen en het wantrouwen dat veel boeren richting de overheid voelen een minder grote rol laten spelen.
- Er moet ruimte voor maatwerk zijn. De experts zijn ervan overtuigd dat een generieke stoppersregeling niet de oplossing is. De behoeftes zijn niet voor ieder bedrijf hetzelfde. Zo zijn er 65-plussers die willen afbouwen in plaats van abrupt stoppen en boeren die graag door willen gaan en openstaan voor andere mogelijkheden. In het geval van piekbelasters is het advies om in gesprek te gaan.
- De mogelijkheid tot verplaatsen kan voor boeren die nabij Natura 2000 gebieden zitten mogelijkheden bieden om toch veehouder te blijven. Als zij de locatie van een stoppend bedrijf op grotere afstand over kunnen nemen, zijn ze mogelijk wel bereid afstand van hun huidige bedrijf te doen.
- Fiscale regelingen, waardoor niet direct na verkoop met de fiscus afgerekend hoeft te worden, kunnen ook mogelijkheden bieden. Direct afrekenen is financieel erg onaantrekkelijk en daarmee niet motiverend.

Naast deze adviezen om de deelnamebereidheid te vergroten, kwamen uit de gesprekken met de experts een alternatieve beleidsoptie en advies naar voren:

- De overheid kan marktconform productierechten opkopen om zo minder bedrijven te hoeven laten stoppen. Kanttekeningen daarbij zijn dat collega-boeren vaak meer betalen en dat productierechten vrij verhandelbaar zijn, waardoor ze onbedoeld weer terug kunnen komen op een locatie nabij Natura 2000 gebied.
- Monitor op averechtse effecten, zoals intensieve teelten op vrijgekomen grond nabij Natura 2000 gebieden, en stuur hier indien nodig op bij. Mogelijk kunnen er voorwaarden gesteld worden aan het gebruik van vrijgekomen grond.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Samenvatting beëindigingsregelingen in de veehouderij

Onderstaande uittreksel uit de literatuurstudie door PBL werd vooraf verstrekt aan de experts om hen op een gelijk kennisniveau te laten starten.

Dit is een samenvatting van studies naar beëindigingsregelingen in Nederland en Vlaanderen in de afgelopen 25 jaar (zie tabel 3 in deze bijlage). Met deze samenvatting willen we inzicht geven in de vraag in hoeverre de aangekondigde beëindigingsregelingen succesvol op grote schaal ingezet kunnen worden. En onder welke voorwaarden de verwachtingen over het effect op stikstof- en andere beleidsdoelen kunnen worden waargemaakt.

Het effect van de regelingen is in de regel begrensd

Bij de meeste beëindigingsregelingen zijn de verwachtingen aanvankelijk hoog, maar worden de budgetten in de regel niet uitgeput. Uiteindelijk trekt een deel van de deelnemers zich terug. Het aandeel afhakers bij eerdere vrijwillige nationale regelingen varieert tussen de 22% - 67% (zie tabel 1 in de bijlage). Bij de grotere regelingen is het aandeel afvallers kleiner dan bij kleinere regelingen. Daarnaast speelt dat veel van die regelingen functioneerden in een tijd waarin het economisch slecht ging en milieubeleid voor de landbouw werd aangescherpt.

Wat verder opvalt is dat er grenzen zijn aan de mogelijkheden om regelingen voor deelnemers financieel aantrekkelijk te maken. Dit hangt samen met staatssteunregels. Dit betekent dat als het een boer financieel voor de wind gaat de overheid minder kans maakt om op een vrijwillige basis tot een beëindiging van het boerenbedrijf te komen.

Motieven deelnemers beëindigingsregelingen

We zien drie typen deelnemers aan de regelingen: deelnemers die het financieel zeer moeilijk hebben, veehouderijen met oudere bedrijfshoofden zonder opvolging en ondernemers die op locatie of elders andere ontwikkelkansen zien. De beschikbare tijd om een beslissing over deelname te maken speelt ook een belangrijke rol. Het deelnamebesluit is namelijk complex en hangt af van de volgende factoren: eigenschappen van het bedrijf en de boer; de beëindigingsregeling; de alternatieve keuzemogelijkheden; marktomstandigheden; en de vigerende wet- en regelgeving.

Tabel 2 (bijlage) geeft een overzicht van deelname aan de grotere regelingen in het verleden. Het aantal bedrijven, en de dieren op die bedrijven, is afgezet tegen het totale aantal Nederlandse bedrijven en dieren op dat moment. In

hoeverre is het mogelijk door grote budgetten of jaarlijkse herhaling grotere percentages te realiseren?

Drie redenen en lessen die grootschalige toepassing moeilijk maken:

1. Deelnemers werven wordt steeds lastiger en kostbaarder.
De regelingen vissen in belangrijke mate de vijver leeg van veehouderijen met oudere bedrijfshoofden zonder opvolging. Het aanbod bleek niet aantrekkelijk genoeg voor het overgrote deel van de landbouwers. Immers, overblijvend budget suggereert dat nagenoeg iedereen die dat wilde kon deelnemen. Voor veel veehouders is (financieel) meer nodig om hen te laten deelnemen. In de huidige vijver (Landbouwtelling 2020) heeft circa een kwart van de varkenshouders en een vijfde van de melkveehouders met een bedrijfshoofd boven de 55 jaar geen opvolger klaarstaan. Ook die bedrijven zijn gemiddeld wat kleiner en huisvesten ongeveer een achtste van de dieren (zie figuur 1 in deze bijlage).
2. De economische context en beleidsmix zijn nu anders.
De economische context is nu anders dan in het verleden. Eerdere regelingen stonden open toen de economische vooruitzichten slecht waren. Aan de vooravond van de Saneringsregeling Varkenshouderijen was bijvoorbeeld het langjarige inkomen in de varkenshouderij laag, en zelfs jaren achtereen negatief voor meer dan de helft van de bedrijven. Daarnaast zijn de nieuwe regelingen nu onderdeel van een ander type beleidsmix. Stoppersregelingen waren in het verleden eerder het sociaal-economisch verzachtende slotstuk dan het startpunt van het beleid. Denk aan aanscherpingen van het mestbeleid of het invoeren en korten op productierechten. Bij de recente beëindigingsregelingen lijkt het succes meer gezocht te worden in 'het aantrekkelijke bod' en eventueel het faciliterende gebiedsproces waarbinnen ze gestalte moeten krijgen.
3. Een succesvolle regeling maakt (snelle) herhaling juist lastig.
Een regeling kan zorgen voor terugkoppelmechanismen waardoor de economische vooruitzichten van de blijvers verbeteren. De vooruitzichten verbeteren door dalende mestafzetkosten en mogelijke verbeterde afzetprijzen. Bij regelingen waarbij meerdere rondes of tranches worden georganiseerd, valt op dat vooral de eerste rondes een succes zijn.

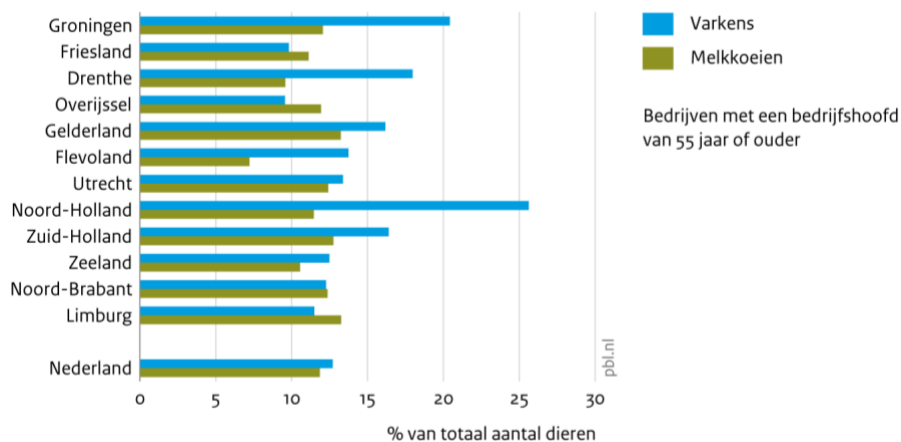
Tot slot voedt de aankondiging van grote fondsen de verwachting dat de komende jaren nog meer regelingen zullen volgen. Een dwingend instrumentarium lijkt ook tot de mogelijkheden te behoren. Die kunnen in financiële termen aantrekkelijker uitvallen. Dit leidt tot een afwachtende houding bij potentiële deelnemers.

Tabel 1. Inzicht in deelnemers en afhakers

Regeling	Aanmeldingen	Deelname	Afhaak- percentage
Opkoopregeling Varkensrechten	2553	1860	27%
Beëindigingsregeling varkensbedrijven in de EHS	325	108	67%
Regeling Beëindiging Veehouderijtakken	6090	4443	27%
Stopzettingsdecreet Vlaanderen (alleen varkens)	1601	1242	22%
Beëindigingsregeling intensieve veehouderij Brabant	207	80	61%
Subsidierегeling bedrijfsbeëindiging melkveehouderij	NB	567	NB ^a
Saneringsregeling Varkenshouderijen	502	278	45%

a) Volgens het CBS waren 36.257 Grootvee Eenheden aangemeld en 30.742 afgevoerd. 15% haakte af.

Omwille van de vergelijkbaarheid zijn in deze tabel alleen de vrijwillige nationale regelingen weergegeven waarbij de productie op een locatie beëindigd zou worden.

Bron: CBS

Figuur 1. Vee op bedrijven met een hoofd van 55 jaar of ouder zonder opvolger (2020)

Tabel 2. Deelname bedrijven afgezet tegen het totale aantal bedrijven en productie

Regeling	Bedrijven	Percentage bedrijven^a	Percentage productie op die bedrijven
Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (2 rondes):			
<i>Varkens</i>	3442	24%	12% vleesvarkens; 13% fokzeugen
<i>Pluimvee</i>	779	20%	17% leghennen; 11% vleeskuikens
<i>Vleeskalveren</i>	295	10%	NB
Stopzettingsdecreet Vlaanderen (4 rondes):			
<i>Varkens</i>	1242	NB	7,7% vleesvarkens; 6,3% zeugen
Subsidieregeling bedrijfsbeëindiging melkveehouderij (2 rondes)	567	3%	1,4% fosfaatproductie van melkvee ^b
Saneringsregeling Varkenshouderijen (1 ronde)	278	8%	6,7% varkenseenheden ^c

a) De percentages zijn gebaseerd op de aantallen bedrijven uit de Landbouwtelling bij aanvang van de regeling.

b) Bij deze regeling is de productie afgezet in fosfaat ten opzichte van het referentiescenario. Het correspondeert met grofweg een gelijk percentage van het aantal melkkoeien.

c) De landbouwtelling meldt 3560 varkenshouderijen in 2020. Het aantal in 2019 was 12% hoger mede omdat de stoppersregeling per 1 jan 2020 afliep en deelname aan de SRV voor hen uitgesloten was.

Alleen van de grotere en nationale regelingen zijn cijfers beschikbaar. De provinciale regelingen zijn lastiger te vergelijken, hoewel inschattingen van percentages binnen de bandbreedte van landelijke cijfers passen.

Tabel 3. Overzicht van beëindigingsregelingen in Nederland en Vlaanderen

Jaar	Naam	Omschrijving	Budget (mln €)
1999	Beëindigingsregeling varkensbedrijven in de EHS (BEVAR)	Beëindigings- en verplaatsingsregeling varkensbedrijven gelegen binnen de Ecologische Hoofstructuur. Stallen werden gesloopt en eventuele grond aan Bureau Beheer Landbouwgronden aangeboden.	23
1999	Opkoop Regeling Varkensrechten (ORV)	Gelegenheid voor bedrijven buiten de EHS om varkensrechten aan de overheid te verkopen.	90
2000, 2001	Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV)	Regeling met twee ronden waarin Rijk dier- en mestrechten aankocht in combinatie met Provinciale (sloop)regelingen voor stallen.	304 + 508
2001 - 2004	Stopzettingsdecreet of 'warme sanering'	Regeling waarin Vlaamse overheid in vier ronden een stopzettingsvergoeding betaalde aan producenten die vrijwillig, volledig en definitief stoppen met varkens(mest)productie.	100
(2003), 2005, 2008	Verplaatsingsregelingen Intensieve Veehouderij (VIV) (Reconstructie)	Varkens- en pluimveebedrijven konden met behulp van een provinciale regeling hun oude locatie nabij de natuur saneren en een nieuw bedrijf beginnen in een landbouwontwikkelingsgebied.	NB
2008, 2010	Beëindigingsregeling Intensieve Veehouderij (BIV) Brabant	Deze Brabantse regeling was vergelijkbaar met de RBV, maar werden dierenrechten niet aangekocht. Deze mogen op de markt verkocht worden.	18
2009	Stoppersregeling Actieplan Ammoniak en Veehouderij	Gedoogregeling; stoppers hoefden hun stal niet aan te passen conform het Besluit emissiearme huisvesting, mits zij equivalente emissiereducerende maatregelen namen en per 2020 stopten.	Geen
(2013) 2020	Wet verbod pelsdierhouderij i.v.m. vervroegde beëindiging	De eerder besloten einddatum van de pelsdierhouderij werd na coronabesmettingen naar voren gehaald. De overheid betaalde bedrijven nadeelcompensatie voor het vervroegd verplicht beëindigen.	NB
2017	Subsidieregeling bedrijfsbeëindiging melkveehouderij	'Stoppersregeling' van het fosfaatreductieplan dat bedrijven in twee ronden een premie bood om hun dieren af te voeren. Fosfaatrechten konden bedrijven op de markt verkopen.	43

2017	Regeling Omgevingskwaliteit	Onderdeel Actieplan Vitalisering Varkenshouderij van de Coalitie Vitalisering Varkenshouderij, waarin stoppers een vergoeding kregen voor aanwezige varkens en dierrechten, die werden doorverkocht.	8
2019	Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (SRV)	Bedrijven, gerangschikt op geur, kregen varkensrechten en de verlieswaarde van productiecapaciteit vergoed. Stallen werden gesloopt en intensieve veehouderij is op die locatie niet meer mogelijk.	455
2020	Aankoop vleeskalverhouderijen Gelderland	Provinciale regeling waarin kalverhouderijen inclusief woning en grond werden aangekocht. Bedrijven werden gerangschikt op stikstofdepositie.	20
2020 - ...	Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden (Rpav)	Provincies voeren een deze gerichte opkoopregeling van 'piekbelasters' (oorspronkelijk: Maatregel Gerichte Opkoop) in verschillende rondes uit. Dierrechten worden doorgehaald en deelnemers krijgen een 'beroepsverbod'.	483*
2022 - ...	Landelijke Beëindigingsregeling Veehouderijlocaties (LBV)	Regeling in voorbereiding om bedrijven, gerangschikt op stikstofdepositie, te beëindigen. Volledige vergoeding van vervangingswaarde stallen en vrijwillige aanbod van grond.	970*

*De budgetten in miljoenen euro, werkelijke prijzen van het betreffende jaar. De bestedingen zijn in alle gevallen lager dan het budget.

NB = Niet bekend.

Bijlage 2: Achtergrondinformatie enquête

Toelichting varianten

Definities varianten

We weten niet hoe de toekomst eruit zal zien. Maar dat zal wel van groot belang zijn op de vraag hoeveel dieren er met vrijwillige beëindigingsregelingen richting 2030 gemoeid zouden kunnen zijn. Daarom werken we met twee varianten van de economische en beleidsmatige situatie voor de veehouderij in Nederland. De economische en beleidsmatige situatie wordt gebaseerd op het langjarig inkomen en het vigerend beleid. De twee 'extreme' scenario's zijn:

- Slechte economische en beleidsmatige omstandigheden: de vooruitzichten zijn dat de economische resultaten in de varkenshouderij / melkveehouderij in de toekomst aanhoudend minder zullen zijn dan het langjarige gemiddelde voor die sector. Daarnaast is ook het vooruitzicht dat het beleid de komende jaren strikter zal worden. Concreet betekent dit o.a. dat in de periode tot 2030 op een gegeven moment geen derogatie meer zal worden verkregen. De ammoniakemissie-eisen voor stallen worden de komende jaren verder aangescherpt. De stikstofreductiedoelen worden op korte termijn ingevuld en uitgevoerd met mogelijk gedwongen uitkoop tot gevolg.
- Goede economische en beleidsmatige omstandigheden: de vooruitzichten zijn dat de economische resultaten in de varkenshouderij / melkveehouderij in de toekomst aanhoudend minimaal gelijk zijn aan het langjarige gemiddelde voor die sector. Daarnaast is ook het vooruitzicht dat het beleid tot 2030 niet strikter zal worden dan het huidige beleid. De derogatie blijft, de mestwetgeving (bemestingsnormen) blijft conform de huidige situatie. Er worden de komende jaren geen extra emissie-eisen (anders dan nu beschreven in het Besluit emissiearme huisvesting) aan stallen gesteld. De invulling van de stikstofreductiedoelen blijft onzeker en de uitvoering zal pas na 2030 gaan plaatsvinden. Uitkoop van bedrijven zal alleen vrijwillig zijn.

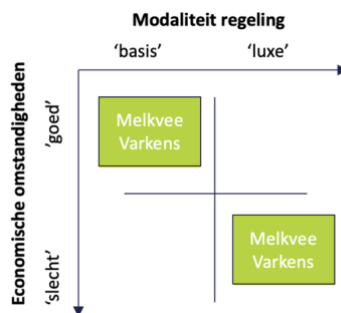
Opzet van de vrijwillige bedrijfsbeëindigingsregeling:

- Luxe: 100% van actuele waarde van activa (stallen en machines) + 20% premie daar bovenop (=totaal 120%) + sloopkosten + sociale kosten (d.w.z. kosten voor omscholing, herintegratie, etc.)
- Basis: 65% van actuele waarde van activa + sloopkosten

Vragen die we via de enquête beantwoord willen zien

Welk deel van de totale veestapel (binnen de varkenshouderij en binnen de melkveehouderij) zal in de komende 8 jaar (tot 2030, dus met meerdere opkoop-rondes) kunnen worden opgekocht in 4 situaties:

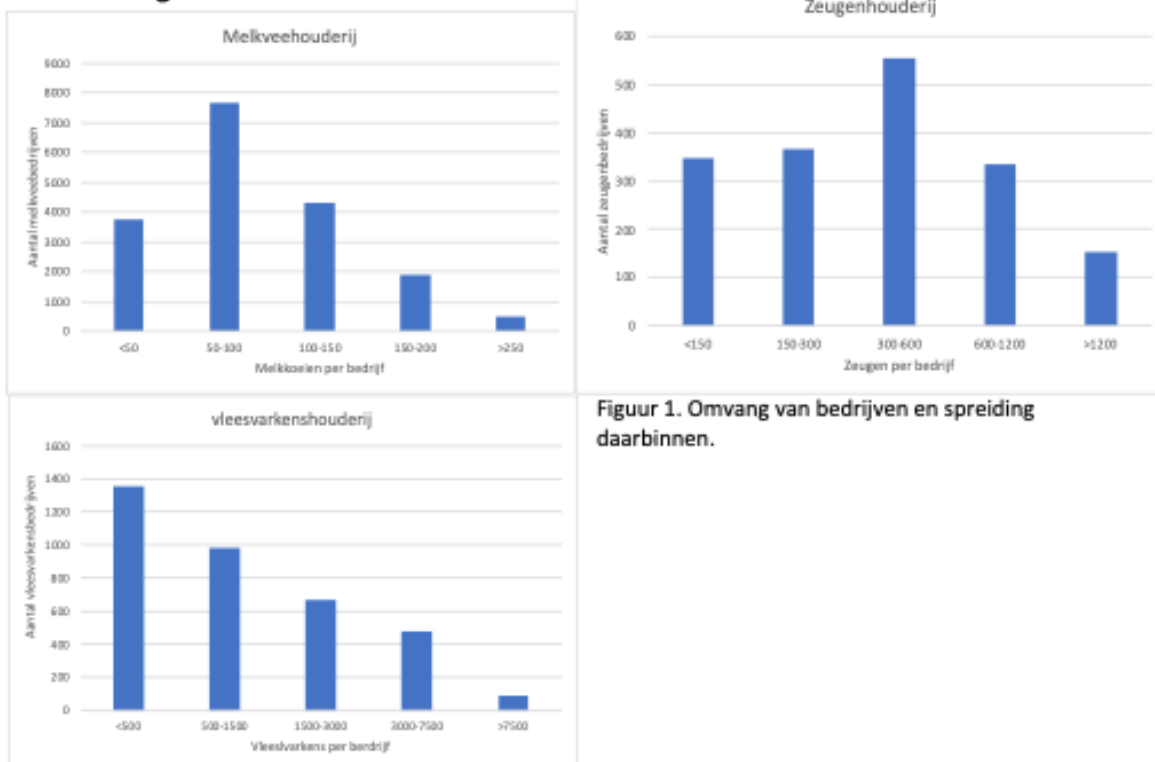
- Melkveehouderij
 - Slechte economische en beleidsmatige situatie, 120% uitkoopregeling (luxe)
 - Goede economische en beleidsmatige situatie, 65% uitkoopregeling (basis)
- Varkenshouderij
 - Slechte economische en beleidsmatige situatie, 120% uitkoopregeling (luxe)
 - Goede economische en beleidsmatige situatie, 65% uitkoopregeling (basis)

We kijken nadrukkelijk over de gehele periode tot 2030. We gaan daarbij uit van meerdere opeenvolgende opkoopregelingen, waarbij de eerste financieel het aantrekkelijkst zal zijn. Welk percentage van de huidige varkens- en melkveestapel wordt dan naar uw verwachting opgekocht? – Scan QR-code voor de enquête.

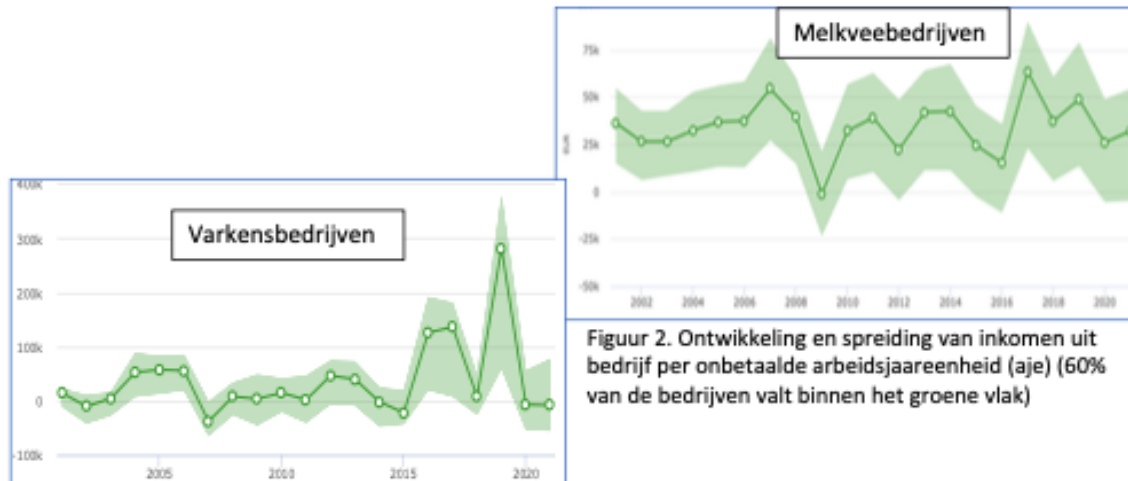
Achtergrondinformatie

Figuur 1. Omvang van bedrijven en spreiding daarbinnen.

Tabel 1. Omvang van de veestapel en omvang van de sectoren.

	Percentage van de veestapel									
	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
varkens totaal	1.145.683	2.291.366	3.437.049	4.582.732	5.728.416	6.874.099	8.019.782	9.165.465	10.311.148	11.456.831
vleesvarkens	526.168	1.052.337	1.578.505	2.104.673	2.630.842	3.157.010	3.683.178	4.209.346	4.735.515	5.261.683
Fokvarkens	102.577	205.155	307.732	410.310	512.887	615.464	718.042	820.619	923.197	1.025.774
biggen	516.937	1.033.875	1.550.812	2.067.750	2.584.687	3.101.624	3.618.562	4.135.499	4.652.437	5.169.374
melkkoeien	157.131	314.263	471.394	628.525	785.657	942.788	1.099.919	1.257.050	1.414.182	1.571.313
	percentage van de bedrijven									
	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
Bedrijven met varkens	340	680	1.020	1.360	1.700	2.040	2.380	2.720	3.060	3.400
Bedrijven met melkvee	1.525	3.050	4.575	6.100	7.626	9.151	10.676	12.201	13.726	15.251

Figuur 2. Ontwikkeling en spreiding van inkomen uit bedrijf per onbetaalde arbeidsjaareenheid (aje) (60% van de bedrijven valt binnen het groene vlak)

CLM Onderzoek en Advies

Postadres

Postbus 62
4100 AB Culemborg

Bezoekadres

Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

T 0345 470 700

www.clm.nl

Laat het goede groeien.